

O zločinih in kaznih¹

In rebus quibuscumque difficilioribus non
expectandum, ut quis simul, et serat, et metat, sed praeparatione
opus est, ut per gradus maturescant.

Bacon, Serm. fidel., št. XLV.²

¹ Beseda, dve o avtorju in njegovem delu. Cesare Beccaria Bonesana se je rodil leta 1738 kot prvorojenec patricijske družine iz Milana. Po dolgem bivanju pri jezuitih v Parmi (1746–1754) je v Pavii diplomiral iz prava. Naslednje desetletje je bilo zanj odločilno: poročil se je, dobil hčerko (bodočo mater Alessandra Manzoniya, avtorja *Zaročencev*) in vstopil v krog razsvetljenskih intelektualcev, zbranih okoli bratov Verri, v katerem se je seznanil s filozofijo. Eden od bratov, Pietro Verri, je močno vplival na mladega Beccario in tako neposredno sodeloval pri sestavljanju razprave *O zločinih in kaznih*. Branje Montesquieuja, Helvétiusa, Bacona in Rousseauja je bilo podlaga njegovemu zgodnjemu intelektualnemu dozorevanju. Po začetnem poskusu (*Disordine delle monete*, 1762) je prišlo na vrsto njegovo daleč najpomembnejše delo *Dei delitti e delle pene* (*O zločinih in kaznih*), ki ga je anonimno objavil v Livornu leta 1764. Delo, ki slovi po svojem napadu na smrtno kazen, je nastalo s pomočjo odločilnega prispevka Pietra Verrija. Takoj je doživelo mednarodni uspeh in vzbudilo polemike. Sledilo je potovanje v Pariz, tedanjo prestolnico filozofije, kjer naj bi se dokončno utrdil njegov sloves, toda tam je začela njegova krivulja uspeha padati. Od tedaj je poučeval ekonomijo in javno upravo, deloval v političnih organih in le malokaj napisal, vsekakor nič primerljivega z njegovim mladostnim spisom. Umrl je leta 1794, ko je njegova slava že zašla.

² Pričujoči prevod je narejen po kritični izdaji *Dei delitti e delle pene*, ki jo je uredil G. Francioni (Edizione nazionale delle opere di Cesare Beccaria, vol. I, Mediobanca, Milan 1984). Ta sledi peti izdaji dela (Livorno, 1766), ki upošteva popravke in dodatke, ki jih je Beccaria vnesel v predhodne izdaje. Ti dodatki so

Bralcu³

Nekaj ostankov zakonov davnega osvajalskega ljudstva, ki so jih skupaj zbrali pred dvanajstimi stoletji po nalogu konstantinopelskega vladarja, kasneje pomešanih z langobardskimi obredi in zamotanih v neurejene knjige zasebnih in obskurnih tolmačev, tvori tradicijo mnenj, ki jih v velikem delu Evrope vseeno imenujejo zakoni; enako zloslutno kot običajno je, da so mnenje Carpozovija, raba, na katero je namignil Claro, mučenje, ki ga je s togotno samovšečnostjo predlagal Farinaccio, dandanes zakoni, ki jim z gotovostjo sledijo tisti, ki bi trepetajoč morali vzdrževati življenje in srečo ljudi.⁴ Omenjene zakone, ki so ostanek najbolj barbarskih stoletij, ta knjiga raziskuje v tistem njihovem delu, ki zadeva kazensko pravo; v slogu, ki bo oddaljil nerazsvetljeno in nestrpno ljudstvo, si bo voditelje javne sreče drznila opozoriti na njihov nered. Načeli odkritega raziskovanja resnice in neodvisnosti od mnenj ljudstva, ki ju to delo spoštuje, sta učinek blage in razsvetljene vlade, pod katero živi avtor.⁵ Veliki monarhi, ki nas vodijo, dobrotniki človeštva, ljubijo resnice, ki jih neznani filozof predlaga z brezstrastno silovitostjo, osovraženo le pri tistem, ki se oklene sile in delavnosti, ko ga razum zavrne; za tistega, ki dobro presodi vse okoliščine sedanjih neredov, so ti le satira in očitek minulim dobam, ne pa tega stoletja in njegovim zakonodajalcem.

Kdorkoli bi mi hotel izkazati čast s svojimi kritikami, naj torej prične z dobrim razumevanjem namena tega dela, namena, ki daleč od tega, da bi zmanjševalo legitimno avtoriteto, prispeva k njeni rasti, če v ljudeh več kot sila opravi mnenje, in če ga dobronamernost in humanost upravičita v očeh vseh. Zlonamerne kritike, ki so bile objavljene proti tej knjigi, temeljijo na zmedenih pojmi in me zavezujejo, da za trenutek prekinem svoja modrovanja umnim bralcem, da bi enkrat za vselej zaprl pot tako zmotam sramežljive vneme kot obrekovanjem hudobne zavisti.⁶

v prevodu zamejeni z oglatimi oklepaji. Opomba, označena z asteriskom, je avtorjeva, numerirane opombe so prevajalčeve.

“Ne smemo pričakovati, da bi v težavnejših zadevah hkrati sejali in želi; treba jih je pripraviti, da postopoma dozori.” To so zaključne besede eseja *De officio iudicis* (O dolžnosti sodnika), ki je vključen v *Sermones fideles* Francisa Bacona.

³ Nagovor bralcu je bil prvič objavljen v peti izdaji *Dei delitti*.

⁴ Vladar, pod katerim so pred dvanajstimi stoletji zbrali in poenotili rimsko pravo, je Justinijan. Tedanje zbirateljsko delo skupine pravnikov je imelo ogromen vpliv na pravoznanstvo in pravdorek med 12. in 18. stoletjem, ko je bilo osnova evropskih zakonodaj in pravnih praks.

Di Benedikt Carpoz (1595–1666) – luteranec, profesor prava v Leipzigu, utemeljitelj nemške pravne znanosti in protestantskega cerkvenega prava. Julij Claro (1525–1575) in Prospero Farinacci (1544–1618) – italijanska pravna filozofa, ki sta vplivala na evropsko prakso kazenskega procesnega prava.

⁵ Za “blago in razsvetljeno vlado”, pod katero je v avstrijski Lombardiji ustvarjal Beccaria, je bil odgovoren opolnomočenec cesarice Marije Terezije Karl di Firmian, ki je dejansko zagovarjal reformo kazenske prakse, kot jo je predlagal Beccaria.

⁶ Mišljen je pamflet *Note ed osservazioni sul libro intitolato Dei delitti e delle pene*

Izvori, iz katerih izhajajo moralna in politična načela, ki vodijo ljudi, so trije. Razodetje, naravni zakon, ustvarjeni dogovori družbe. V pogledu njihovih pglavitnih ciljev prvega ni mogoče primerjati z drugima dvema, a so si vsi trije viri podobni v tem, da vodijo k sreči v tem umrljivem življenju. Presoja razmerij slednjega ne izključuje razmerij prvih dveh; nasprotno, ker sta bila prva dva, četudi večna in nespremenljiva, po krivdi ljudi lažnih religij in samovoljnih pojmovanj greha in kreposti v njihovih pokvarjenih duhovih na tisoč načinov spremenjena, se zdi to, kar zaradi nuje in skupne koristi nastane zgolj iz človeških dogovorov, izrečenih ali predpostavljenih, nujno obravnavati ločeno od vseh drugih presoj – misel, s katero mora soglašati vsaka ločina in vsak moralni sistem; prizadevanje, da bi tudi najbolj topoumnim in nejevernim vsilili prilagoditev načelom, ki ženejo ljudi, da živijo v družbi, bo vedno hvalevredno. So torej trije različni razredi greha in kreposti: religiozni, naravni in politični. Ti trije razredi si ne smejo nikoli oporekati med seboj, a vse posledice in dolžnosti, ki sledijo iz enega, ne sledijo iz drugih dveh. Naravni zakon ne zahteva vsega tega, kar zahteva razodetje, in zgolj družbeni zakon ne zahteva vsega, kar zahteva naravni: toda največjega pomena je, da razlikujemo to, kar izhaja iz dogovora, namreč iz izrečenih ali tihih dogovorov ljudi, kajti v tej ločitvi je meja nasilja, ki ga more človek brez posebnega poslanstva Najvišjega bitja legitimno izvajati nad človekom. Idejo politične kreposti lahko torej, ne da bi nam mogel kdo kaj očitati, imenujemo spremenljivo, ideja naravne kreposti pa bi bila vedno prosojna in razvidna, če je ne bi zamračili človekovo bedaštvo in strasti; ideja religiozne kreposti je vedno ena in stalna, ker je razodeta neposredno od Boga, ki jo tudi ohranja.

Temu, ki govori o družbenih dogovorih in njihovih posledicah, bi bilo torej napak pripisati načela, ki nasprotujejo bodisi naravnemu zakonu bodisi razodetju, saj ne govori o njih. Bilo bi napačno, če bi kdo, ki govori o vojnem stanju pred družbenim, prvega jemal v hobbesovskem pomenu, namreč kot stanje brez kakršnihkoli predhodnih dolžnosti in zavez, namesto da bi ga razumel kot dejstvo, porojeno iz pokvarjenosti človeške narave in odsotnosti izrecne sankcije. Avtorja, ki se ukvarja s tem, kar izhaja iz družbene pogodbe, bi bilo napačno obtožiti zločina nepriznavanja obstoja sankcij pred samo pogodbo.

Božja in naravna pravičnost sta po svojem bistvu nespremenljivi in stalni, saj ostaja odnos med dvema istima predmetoma vedno isti, medtem ko se človeška ali politična pravičnost, ki ni nič drugega kot odnos med določenim dejanjem in spremenljivim stanjem druž-

Ferdinanda Facchineija, ki je bil objavljen v Benetkah leta 1765. *O zločinih* je ostro kritiziral, Beccario pa razglasil za "italijanskega Rousseauja" in "socialista". Ker je izid pamfleta sledil uradni prepovedi razširjanja Beccarijeve knjige v beneški republiki, so mnogi v njem videli uraden komentar te prepovedi. Pamflet je izrecno omenjen na koncu tega nagovora.

be, lahko spreminja glede na nujnost ali koristnost tega dejanja za družbo, in jo lahko spozna samo, kdor razčleni zapletena in nadvse spremenljiva razmerja civilnih združenj. Kakor hitro so ta bistveno različna načela pomešana, ni več upanja, da bi bilo še mogoče dobro misliti o javnih zadevah. Na teologih je, da določijo meje med pravičnim in nepravičnim, kolikor te zadevajo notranje zlo ali dobro dejanja; določitev razmerij med politično pravičnim in nepravičnim, namreč med koristjo in škodo za družbo, je naloga publicista⁷; pri čemer nobena od obeh določitev ne more nikoli prejudicirati druge, saj vsak vidi, koliko mora čisto politična krepost popustiti nespremenljivi kreposti, ki jo emanira Bog.

Kdorkoli, ponavljam, bi me hotel počastiti s svojimi kritikami, naj nikar ne začenja z domnevo, da so v meni razdiralna načela kreposti ali religije, saj sem dokazal, da moja načela niso taka, in namesto, da mi pripiše nejevero ali hujskaštvo, naj poskrbi, da bo v meni odkril slabega logika ali nespametnega politika; naj ne zadrhti ob vsakem stavku, ki podpira interese človeštva; prepriča naj me o nekoristnosti ali politični škodi, ki bi jo moja načela lahko povzročila, in naj mi pokaže prednost prejetih praks. Javno pričevanje svoje religije in privrženosti svojemu suverenu sem izpričal, ko sem odgovoril na *Pripombe in opazke*; odgovarjanje na podobna besedila bi bilo v bodoče odveč; toda vsak, ki bo pisal spodobno, kot pristoji poštenim ljudem, in z umevanjem, ki me bo odvezalo dokazovanja prvih načel, ne glede na to, kakšno bo, bo v meni, bolj kot nekoga, ki želi odgovoriti, našel mirnega ljubitelja resnice.

Uvod

Najpomembnejša pravila ljudje večinoma prepustijo vsakdanji previdnosti ali odločitvi tistih, katerih interes je nasprotovati najmodrejšim zakonom, ki po svoji naravi naredijo prednosti obče in se upirajo poskusom, da bi prednosti zgostili pri maloštevilnih in tako na eno stran postavili zvrhano mero moči in srečnosti, na drugo pa vso šibkost in siromaštvo. Ljudje, razen če ne prestanejo na tisoče zablod v zadevah, ki so za življenje in svobodo najpomembnejše, in so prignani do roba, naveličani trpljenja hudega, niso pripravljeni iskati pomoči proti neredu, ki jih tlači, in pripoznati najbolj otipljive resnice, ki njihovim okornim umom, nevajenih razčlenjevanja predmetov in navajenih sprejemanja njihovih vtisov scela, bolj po tradiciji, kot po premisleku, uhajajo prav zaradi njihove enostavnosti.

Odrimo kronike in videli bomo, da so bili zakoni, ki so ali bi morali biti pogodbe svobodnih ljudi, največkrat sredstvo strasti

⁷ Beseda je vdor iz francoščine. Označuje avtorja javnega prava ali izvedenca za javnopravna vprašanja.

nekaterih maloštevilnih, ali pa so nastali po naključju in zaradi prehodne potrebe; ni jih narekoval hladen preučevalec človeške narave, ki bi z enega samega gledišča opazoval dejanja množstva ljudi in jih obravnaval z vidika *največje sreče, razdeljene med največje število*. Srečnih je tistih nekaj narodov, ki niso čakali, da bi se počasen tek združevanj in človeških preobratov po skrajnem zlu usmeril k dobremu, temveč so njihove vmesne prehode pospešili z dobrimi zakoni; hvaležnost ljudi si zasluži filozof, ki je imel pogum, da je iz svojega neznanega in zaničevanega kabineta zasejal med množstvo prva in dolgo jalova semena koristnih resnic.

Spoznani so bili resnični odnosi med suverenom in podaniki ter med različnimi nacijami; spričo filozofskih resnic, ki jih je tisk naredil vsem skupne, je trgovina oživela in med narodi se je vnel tih boj v prizadevnosti, najbolj človeški in najdostojnejši razumnih ljudi. To so sadovi, ki jih dolgujemo luči tega stoletja, toda le redki so preučili in se spoprijeli z okrutnostjo kazni in nepravilnostjo kazenskih postopkov, tega tako pomembnega in skoraj povsod v Evropi tako prezrtega dela zakonskih ureditev; le redki so sestopili k splošnim načelom in izničili zmote, ki so se nabrale v stoletjih, in vsaj zavrli samo z močjo, ki jo imajo spoznane resnice, presvoboden tok slabo vodene moči, ki nam je do zdaj dala dolg in avtoriziran zgled hladne grozovitosti. In vendar bi vzdihljaji šibkih, žrtvovanih okrutni nevednosti in bogati brezbriznosti, barbarska trpinčenja, ki so bila z razsipno in nekoristno strogostjo pomnožena z nedokazanimi ali himeričnimi zločini, beda in grozote zapora, ki jih je povečevala negotovost, najokrutnejši rabelj revnih, morali pretresti tisto zvrst uradnikov, ki vodi mnenja človeških duhov.

Montesquieujev nesmrtni Predsednik je to snov naglo prešel. Neločljiva resnica me je primorala, da se napotim po svetlečih sledovih tega velikega moža, toda ljudje–misleci, za katere pišem, bodo moje korake znali ločiti od njegovih. Srečen bom, če bom, kot on, prejel skrivne zahvale neznanih in mirnih pristašev razuma in če bom mogel vdihniti ono sladko drhtenje, s katerim se občutljive duše odzivajo temu, ki zastopa interese človeštva.

1.

Izvor kazni

Zakoni so dogovori, s katerimi so se neodvisni in izolirani ljudje, utrujeni življenja v nenehnem vojnem stanju in uživanja svobode, ki jo je negotovost njene ohranitve naredila nekoristno, združili v družbo. Del svobode so žrtvovali, da bi v miru in varno uživali ostalo. Vsota vseh teh žrtvovanih deležev svobode oblikuje suverenost nacije in suveren je njihov legitimen hranitelj in upravitelj; toda ustanovitev tega sklada ni zadostovala, treba ga je bilo še obraniti pred zasebnimi privzemanji vseh tistih posameznikov, ki iz sklada ne skušajo vzeti le

svojega deleža, temveč si vedno prizadevajo prisvojiti tudi deleže drugih. Da bi to nalogo zadovoljivo opravili in despotski duh vseh ljudi odvrnili od ponovne potopitve družbenih zakonov v davni kaos, so bili potrebni čutni vzgibi. Ti čutni vzgibi so kazni, ki so določene za kršilce zakonov. *Čutni vzgibi* pravim zato, ker je izkušnja pokazala, da množstvo privzame trdna načela vedénja in se oddalji od občega načela razkroja, ki ga je mogoče opazovati v fizičnem in moralnem občestvu, samo zaradi vzgibov, ki neposredno pretresejo čute in so v duhu nenehno prisotni kot protiutež močnim vtisom delnih strasti, ki nasprotujejo občemu dobremu: niti zgovorno prepričevanje niti vznesenost niti najprelestnejše resnice niso zadostovale, da bi trajno zavrle strasti, ki so jih vzbudili živi trki prisotnih predmetov.

2.

Pravica do kaznovanja

Vsaka kazen, ki ni izpeljana iz absolutne nujnosti, je tiranska, pravi veliki Montesquieu – trditev, ki jo lahko takole posplošimo: tiransko je vsako dejanje avtoritete človeka nad človekom, ki ne izhaja iz absolutne nujnosti. To je torej temelj suverenove pravice do kaznovanja zločinov: nujnost zaščite sklada javne blaginje pred prisvajanjem zasebnikov; bolj je varnost sveta in neprekršljiva in večja svoboda, ki jo suveren ohranja podanikom, tem pravičnejše so kazni. Poglejmo v človeško srce in v njem bomo našli temeljna načela resnične pravice suverenov, da kaznujejo zločine, kajti od moralne politike ni pričakovati trajnih prednosti, če ta ne temelji na občutkih, ki so od človeka neločljivi. Katerikoli zakon, ki se bo od njih odmaknil, bo naletel na nasproten odpor, ki bo na koncu prevladal; četudi zelo majhna, bo sila, ki nepretrgoma pritiska, premagala še tako silovito gibanje, ki ga je prejelo telo.

Noben človek ni zastonj podaril dela svoje svobode za javno dobro, ta himera obstaja samo v povestih; če bi bilo mogoče, bi vsakdo med nami hotel, da pogodbe, ki vežejo druge, njega ne bi vezale; vsak človek se postavlja v središče vseh združenj na zemeljski obli.

[Prve divjake je združila množitev človeškega rodu, ki sama ni bila velika, vendar je vseeno preveč prekašala sredstva, ki jih je ponujala jalova in pusta narava za zadovoljitev med seboj vse bolj navzkrižnih potreb. Prve združbe so nujno oblikovale druge, ki so nastale, da bi se ubranile prvih, in tako se je vojno stanje od posameznika preneslo na nacije.]

Nu ja je torej prisilila ljudi, da so se odrekli delu svoje svobode: in zato je gotovo, da ni nihče pripravljen v javni sklad vložiti več, kot znaša najmanjši možen delež, namreč ta, ki zadostuje, da druge navede k njegovi obrambi. Skupek teh najmanjših deležev oblikuje pravico do kaznovanja; kar je več od tega, ni pravičnost, ampak zloraba, je dejstvo, toda ni pravica. Opozarjam, da beseda *pravica*

ne oporeka besedi *sila*, pač pa je prva bolj preobrazba slednje – tista preobrazba, ki je najkoristnejša največjemu številu. Ko govorim o pravičnosti, nimam v mislih nič drugega kot nujno vez, s katero je mogoče ohraniti združene posebne interese, ki bi se brez nje razvezali v nekdanje stanje nedružljivosti; vse kazni, ki presegajo nujnost ohranjanja te vezi, so po svoji naravi nepravilne. Varovati se moramo tega, da bi besedi *pravičnost* pripisali idejo česa realnega, kot na primer idejo fizične sile, ali česa bivajočega – je le enostaven način pojmovanja ljudi, ki neskončno vpliva na srečo vsakogar; prav tako z njo nimam v mislih tiste vrste pravičnosti, ki jo razširja Bog in je v neposrednem razmerju s kaznimi in nagradami prihodnjega življenja.

3. Posledice

Prva posledica teh načel je, da lahko samo zakoni odredijo kazni za zločine in da je lahko ta avtoriteta le v suverenu, ki predstavlja vso družbo, združeno z družbeno pogodbo; noben uradnik (ki je del družbe) ne more v nasprotju z zakoni pravično naložiti kazni drugemu članu iste družbe. Kazen, ki prekorači od zakonov postavljeno mejo, je pravična kazen in poleg te še ena kazen; uradnik ne more z nobeno pretvezo vneme ali javnega dobrega povečati kazni kršitelju, ki je državljan.

Njihova druga posledica je, da je povezanost vsakega posameznega člana z družbo tudi povezanost družbe z vsakim njenim posameznim članom, povezanost, ki po svoji naravi pogodbeno zavezuje obe strani. [Ta zaveza, ki se od prestola spušča do kože in na enak način povezuje največjega in najbolj siromašnega med ljudmi, pomeni le, da je interes vseh spoštovanje pogodb, ki koristijo največjemu številu ljudi. Tudi če jih krši en sam, je to začetek avtorizacije anarhije.] Suveren, ki predstavlja to družbo, lahko oblikuje le splošne zakone, ki zavezujejo vse njene člane, ne more pa soditi, ali je nekdo prekršil družbeno pogodbo, saj bi se v tem primeru nacija razdelila na dva dela, enega, ki bi ga predstavljal suveren in bi trdil, da je bila pogodba kršena, in drugega, ki bi ga predstavljal obtoženi in bi to zanikal. Nujno je, da o resničnosti dogodka razsodi nekdo tretji. Zato je nujno potreben uradnik, katerega razsodbe bi bile brezprizivne in bi jih sestavljala zgolj zatrevanja ali zanikanja posameznih dogodkov.

Tretja posledica je naslednja: tudi če bi dokazali, da okrutnost kazni neposredno ne nasprotuje javnemu dobremu in samemu cilju, da prepreči zločine, in da je samo nekoristna, tudi v tem primeru ne bi nasprotovala le blagodejnim krepostim, ki so učinek razsvetljenega razuma, bolj naklonjenega zapovedovanju srečnim ljudem kot trumi sužnje, ki bi jo nenehno navdajali s plašno okrutnostjo, temveč bi oporekala pravičnosti in sami naravi družbene pogodbe.

28.

O smrtni kazni

To nesmiselno razsipanje s trpinčenji, ki ni nikoli izboljšalo ljudi, me je spodbudilo k preučitvi vprašanja, ali je v dobro organizirani vladavini smrt resnično koristna in pravična. Katera utegne biti pravica, ki si jo pripisujejo ljudje, da pobijajo sebi enake? To gotovo ni pravica, iz katere izhajajo suverenost in zakoni. Ti so le seštevek najmanjših delov individualne svobode vsakogar in reprezentirajo občo voljo, ki je skupek posameznih volj. Kdo je ta, ki bi bil hotel drugim ljudem prepustiti v svobodno presojo, da ga ubijejo? Kako to, da je v najmanjši žrtvi svobode vsakega posameznika lahko vsebovana tudi največja med vsemi dobrinami, življenje? In če je bilo to res storjeno, kako se to načelo sklada z drugim, po katerem človek ni gospodar nad svojim življenjem, nima svobode narediti samomora in je to svobodo moral imeti, če jo je mogel dati drugemu ali državi?

Smrtna kazen torej ni *pravica*, saj sem pokazal, da to ne more biti, pač pa je to vojna nacije z državljanom, kajti nacija sodi, da je uničenje njegove biti nujno ali koristno. Toda če bom pokazal, da smrt ni niti koristna niti nujna, bom zmagal v pravdi za človeštvo.

Smrt državljana se lahko zdi nujna samo iz dveh vzrokov. Prvi je, da ima ta državljan tudi tedaj, ko mu je odvzeta prostost, take zveze in tako moč, ki so pomembne za varnost nacije in njegov obstoj lahko privede do nevarne revolucije postavljene oblike postavljene vladavine. Smrt državljana postane torej nujna tedaj, ko nacija pridobi ali izgubi svojo svobodo, ali v času anarhije, ko zakone nadomestijo neredi. Toda v času mirnega kraljevanja zakonov, v obliki vladavine, v kateri so združene zaobljube nacije, in je navzven in navznoter preskrbljena s silo in mnenjem, ki je nemara še pomembnejše od same sile; v obliki vladavine, v kateri je ukazovanje združeno v resničnem suverenu in bogastvo kupi ugodja ne pa avtoriteto, v tem primeru ne vidim nobene nujnosti, da bi ugonobili državljana, razen če je njegova smrt edina zavora, ki druge lahko odvrne od tega, da bi storili zločine – kar je drugi razlog, zaradi katerega se lahko zdi smrtna kazen pravična in nujna.

Če izkušnja vseh stoletij, v katerih poslednje mučenje ni nikdar odvrnilo neomajnih ljudi od napadov na družbo, če zgled rimskih državljanov in dvajset let kraljevanja moskovske carice Elizabete, v katerih je očetom narodov ponudila bleščeč zgled, ki je vreden vsaj toliko kot mnoga osvajanja, plačana s krvjo sinov domovine, ne bi prepričalo teh, za katere je govorica razuma vedno sumljiva, govorica avtoritete pa vedno učinkovita, zadostuje, da za svet vprašajo naravo človeka in slišali bodo resničnost moje trditve.⁸

⁸ Kar zadeva Elizabeto Petrovno, carico Rusije v obdobju 1741–1762, je bil Beccarijev vir Voltairova *Histoire de l'empire de Russie*. Elizabeta je v drugem desetletju

Na človeški duh ne učinkuje najbolj intenzivnost kazni, temveč njeno trajanje; lažje in trdneje kot močno, a bežno gibanje, našo občutljivost zganejo majhni, a ponovljeni vtisi. Oblast navade nad vsakim občutljivim bitjem je obča in tako kot človek z njeno pomočjo govori, hodi in poskrbi za svoje potrebe, tako se moralne ideje vtisnejo v duha le s pomočjo trajnih in ponovljenih trkov. Najmočnejša zavora za zločine ni grozljiva, a bežna predstava smrti podleža, temveč je to dolgotrajen in beden zgled človeka, ki mu je odvzeta prostost in je postal delovna žival, ki s svojimi napori odplačuje oškodovani družbi. Obrat k nam samim, ki je učinkovit, ker se zelo pogosto ponovi, *mene samega bo doletelo to dolgotrajno in nesrečno stanje, če bom storil podobna hudodelstva*, je veliko mogočnejši od predstave smrti, ki jo ljudje vedno vidijo v nejasni oddaljenosti.

Vtis, ki ga naredi smrtna kazen, ne ubeži nagli pozabi, ki je za človeka tudi v najbistvenejših zadevah naravna in jo pospešujejo strasti. Splošno pravilo: siloviti vtisi presenetijo človeka le za kratek čas, a so sposobni narediti tiste prevrate, ki iz navadnih ljudi naredijo Perzijce ali Lakedaimonce; toda v svobodni in mirni vladavini morajo biti vtisi prej pogosti kot močni.

Za večino postane smrtna kazen predstava, za nekatere pa predmet sočutja, pomešanega s prezirom – oba občutka sta v duhu gledalcev bolj prisotna od blagodejne groze, s katero naj bi jih navdajal zakon. Toda v zmernih in nenehnih kaznih ta občutek prevladuje, ker je edini. Zdi se, da bi morala biti meja zakonodajalčeve strogosti v občutku sočutja – ko ta začne prevladovati nad vsakim drugim občutkom v duhu gledalcev mučenja, ki je prirejeno bolj zanje kot za obtoženega.

[Da bi bila kazen pravična, mora vsebovati le tisto mero intenzivnosti, ki zadostuje, da ljudi odvrne od zločinov; naj zločin prinese še tako velik dobiček, ni nikogar, ki bi po premisleku mogel izbrati popolno in stalno izgubo svoje svobode; torej ima intenzivnost kazni nenehnega suženjstva, ki stopi na mesto smrtno kazni, vse potrebno, da odvrne še tako odločnega duha; ima še več, dodajam sam: ogromno jih je, ki se zazrejo v smrt mirnega in negibnega obraza – ta zaradi fanatizma, oni iz napuha, ki skoraj vedno pospremi človeka onkraj groba, drug spet zaradi zadnjega obupnega poskusa, da ne bi živel, ali da bi se rešil nesrečnega položaja, – toda niti fanatizma niti nečimrnosti ni v kladah ali verigah, pod palico, jarmom ali v železni kletki, in obupanec v njih svojih muk ne končuje, temveč jih šele začenja. Naš duh se lažje upira nasilju in skrajnemu, toda

svojega vladanja dejansko odpravila smrtno kazen, toda Voltairovo (in Beccarijevo) pozitivno sodbo o tej odredbi močno zmanjšujejo kasnejša zgodovinska dognanja. Pokazala so, da so smrtno kazen tedaj nadomestila strahovita mučenja (puljenja nosa, vžiganja na čelu in na ličnicah).

“Zgled rimskih državljanov” se nanaša na zakonsko določeno pravico do *provocatio* na javnih zborovanjih, ki so jo imeli obsojeni na smrt ali na telesne kazni.

minljivemu trpljenju, kot času in nenehnemu dolgočasju, saj se za hip lahko stisne, če naj tako rečem, in prve odvrne, medtem ko se dolgemu in ponovljenemu delovanju drugih njegova živahna prilagodljivost ne more upirati. Vsak zgled, ki ga s smrtno kaznijo dajemo narodu, predpostavlja zločin; v kazni nenehnega suženjstva en sam zločin daje mnoge trajne zglede in, če je pomembno, da ljudje pogosto vidijo moč zakonov, smrtne kazni ne smejo biti časovno med seboj zelo razmaknjene: potemtakem predpostavljajo pogostost zločinov, kar pomeni, da mučenje, če naj bo koristno, na ljudi ne sme narediti vtisa, ki naj bi ga naredilo, kar spet pomeni, da mora biti hkrati koristno in nekoristno. Temu, ki poreče, da je stalna sužnost tako boleča kot smrt in zatorej enako okrutna, odvrnem, da je morda še okrutnejša od smrti, če seštejemo vse nesrečne trenutke sužnosti, ki pa se raztezajo skozi vse življenje, medtem ko ona z vso svojo močjo deluje le trenutek; prednost kazni suženjstva je, da bolj ustrahuje gledalca kot tega, ki ji je podvržen; kajti prvi ima v mislih celotno vsoto nesrečnih trenutkov, medtem ko drugega nesrečnost sedanjega trenutka odvrča od nesrečnosti bodočih. V domišljiji se vsako zlo poveča in ta, ki trpi, najde pomagala in tolažbe, ki jih gledalci ne poznajo in vanje ne verjamejo, ker na mesto nesrečnikovega okorelega duha postavljajo svojo občutljivost.^Ž

Tako v grobem premišluje tat ali morilec, ki razen vislic in mučilnega kolesa pred kršitvijo zakonov nima druge protiuteži. Vem, da je razvoj občutkov našega duha veččina, ki se je priučimo z vzgojo, in čeprav naj bi tat ne ponazarjal dobro njenih načel, ta niso nič manj dejavna. *Kateri so ti zakoni, ki jih moram spoštovati in ustvarjajo tako velik razmik med menoj in bogatim? Odreče mi novec, za katerega sem ga prosil, in se opraviči s tem, da mi zapove bridkost, ki je sam ne pozna. Kdo je ustvaril te zakone? Bogati in mogočni ljudje, ki se jim nikoli ni zdelo vredno obiskati bedne kože siromaka in niso nikoli delili plesnivega kruha sredi nedolžnih krikov lačnih otrok in ženinih solz. Razklenimo te spone, ki so usodne za večino in koristne le za nekatere maloštevilne in neobčutljive tirane, napadimo nepravico pri njenem izviru. Vrnil se bom v stanje svoje naravne neodvisnosti, nekaj časa bom živel svobodno in veselo s sadovi svojega poguma in svoje prizadevnosti, nemara bo prišel dan bolečine in kesanja, toda ta čas bo kratek in imel bom dan muk za mnoga leta svobode in zadovoljstev. Kot kralj maloštevilnih bom popravil napake usode in videl te tirane prebledeti in trepetati v navzočnosti tega, ki so ga z žaljivo ošabnostjo zapostavili svojim konjem in psom. V duhu podleža, ki vse zlorablja, se tedaj prikaže religija in mu predstavi lahko kesanje in skoraj gotovost večne sreče, ki močno zmanjša grozo pred poslednjo tragedijo.*

Kdor pa ima pred očmi veliko število let ali celo ves potek življenja, ki bi ga vpričo svojih sodržavljanov, s katerimi zdaj živi svobodno in družabno, prebil v suženjstvu in bolečini, kot suženj zakonov, ki so ga nekoč varovali, naredi koristno primerjavo vsega

tega z negotovim izidom njegovih zločinov in s kratkostjo časa, ko bi užival njihove sadove. Stalen zgled teh, ki jih v tistem trenutku vidi kot žrtve lastne neuvidevnosti, naredi nanj znatno večji vtis kot predstava, ki ga bolj zakrknje kot popravi.

Korist smrtne kazni ni v zgledu grozovitosti, ki jo daje ljudem. Če so vojne strasti ali zahteve učile prelivati človeško kri, zakoni, ki uravnavajo vedenje ljudi, ne bi smeli krepiti tega strašljivega zgleda, ki bi bil še mračnejši, ker je zakonska smrt zadana s hladno prizadevnostjo. Zdi se mi absurdno, da zakoni, ki so izraz javne volje in se jim umor studi in ga kaznujejo, umor tudi sami zagrešijo; da bi državljane oddaljile od umora, zapovedo javnega. Kateri so resnični in najkoristnejši zakoni? Tiste pogodbe in dogovori, ki bi jih vsi hoteli spoštovati in predlagati, ko potihne vedno uslišani glas zasebnih interesov, ali ko se ta spoji z glasom javnosti. Kako ljudje čutijo do smrtne kazni? Razberimo te občutke iz dejanj ogorčenja in prezira, s katerimi vsak gleda na rablja, ki je sam le nedolžen izvrševalec javne volje, dober državljan, ki prispeva k javnemu dobremu, nujno orodje javne varnosti navznoter, tako kot so to vrli vojaki navzven. Kateri je torej izvor tega nasprotja? In zakaj je v ljudeh ta občutek, ki žali razum, neizbrisen? Zakaj so ljudje v najbolj skrivnem predelu svojega duha, tistem, ki bolj kot katerikoli drug ohranja izvorno obliko stare narave, vedno verjeli, da njihovega življenja nima v oblasti nihče, razen nujnosti, ki s svojim železnim žezlom vlada vesolju.

Kaj naj si mislijo ljudje, ko vidijo modre uradnike in turobne svečenike pravičnosti, ki z ravnodušnim mirom in počasnimi pripravi odredijo, naj se obtoženega odvede v smrt; in medtem ko nek nesrečnik, čakajoč na usodni udarec, vzdihuje v poslednjih mukah, sodnik brezčutno hladno in morda celo s prikritim samozadovoljstvom nad lastno avtoriteto uživa v ugodjih in sladkostih življenja? Ah!, porečejo, *ti zakoni so le pretveze sile, so premišljeni in okrutni formalizmi pravičnosti; so le domenjena govorica, s katero nas je mogoče pogubiti z večjo gotovostjo – kot posvečene žrtve nenasitnemu maliku despotstva.*

Umor, o katerem nam pridigajo, da je grozljivo hudodelstvo, opazujemo brez gnusa in brez strahu. Uporabimo ta zgled. Prizor nasilne smrti, ki se nam je iz opisov zdel strašen, je, kot vidimo, hipna reč. Koliko manj strašen bo za tistega, ki smrti ne pričakuje in se tako izogne skoraj vsemu, kar je v njej bolečega! Takšne mračne paralogizme, v katerih zloraba religije more narediti več kot religija sama, če že ne jasno, pa vsaj zmedeno oblikujejo ljudje, pripravljeni na zločine.

Na ugovor z zgledom, prisotnem v skoraj vseh stoletjih in skoraj pri vseh narodih, ki so nekatere zločine kaznovali s smrtno kaznijo, odgovarjam, da se ta zgled izniči ob resnici, proti kateri ni predpisov; da se nam zgodovina ljudi zdi le neizmerno morje zmot, med katerimi se je na površini in v veliki medsebojni oddaljenosti

uspelo obdržati le redkim in pomešanim resnicam. Žrtvovanja ljudi so bila skupna skoraj vsem narodom, a kdo si jih upa opravičevati? Dejstvo, da so se le redke družbe in le za kratek čas vzdržale zadajanja smrtne kazni, govori bolj v moj prid kot proti meni, saj se ujema z usodo velikih resnic, katerih trajanje je le preblisk v primerjavi z dolgo in mračno nočjo, ki zagrinja ljudi. Srečna doba, v kateri bo resnica tako kot do zdaj zmotna pripadala največjemu številu, še ni nastopila in temu občemu zakonu so se do zdaj izognile samo tiste resnice, ki jih je neskončna Modrost z razodetjem hotela ločiti od drugih.

Glas filozofa je prešibak proti viku in kriku mnogih, ki jih vodi slep običaj, toda redki modreci, ki so razkropljeni po zemeljski obli, se v intimi svojih src strinjajo z menoj; in če bi se resnica, kljub vsem oviram, ki jo oddaljujejo od monarha, mogla prebiti do njegovega prestola, naj ve, da je tja prišla s tajnimi zaobljubami vseh ljudi, ve naj, da bo pred njegovim obličjem zatajila krvavo slavo osvajalcev in da ji njeno pravično nasledstvo odreja prvenstvo med miroljubnimi trofejami vseh Titov, Antoninov ali Trajanov.

Srečno bi bilo človeštvo, če bi mu zakone prvič narekovali zdaj, ko vidimo, da so na evropskih prestolih postavljeni blagi monarhi, pobudniki miroljubnih kreposti, znanosti, umetnosti, očetje svojega naroda, okronani državljani, katerih rast avtoritete je vir sreče njihovih podložnikov, ker odstranjuje vmesni despotizem – tem okrutnejši, ker je bolj negotov – ki je dušil glasove ljudstva, vedno iskrene in vedno blagodejne, kadar jim uspe priti do prestolov! Če ti vladarji puščajo v veljavi stare zakone, to počnejo zato, ker je z zmot silno težko odstranjevati oboževano stoletno rjo, to pa je za razsvetljene državljane razlog za še bolj goreče želje po stalnem dvigu njihove avtoritete.

Prevedel Igor Pribac